

Фондовий ринок як важливий фактор інвестування

Анотація.

В статті узагальнено принципи фондового ринку, обґрунтовано проблеми фондового ринку України та шляхи підвищення його привабливості для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Ключові слова.

Фондовий ринок, ринок цінних паперів України, фінансові ресурси, інвестування.

I. Вступ.

В умовах ринкової трансформації економіки України домінуючим стає інвестиційний аспект, що зумовлюється масштабними завданнями ринкового реформування в Україні. Зараз вітчизняні підприємства потребують реструктуризації капіталу, оновлення основних виробничих фондів, технології, організації виробництва, що вимагає значних фінансових ресурсів. Одним із варіантів інвестування промисловості є фондовий ринок. Ліквідний, надійний, прозорий фондовий ринок повинен забезпечити реалізацію національних інтересів України шляхом сприяння надходженню інвестицій у реальний сектор економіки, створення ефективної системи захисту прав і інтересів інвесторів – як вітчизняних, так і іноземних. На жаль, фондовий ринок поки що не виконує повною мірою всіх завдань щодо раціонального перерозподілу фінансових ресурсів та ефективного залучення інвестицій у реальний сектор економіки України. Сьогодні в Україні практично немає інструментів інвестування, які служили б джерелом отримання прибутку, у зв'язку з низькою інвестиційною привабливістю, тому що на фондовому ринку обертається дуже мало акцій (близько 2% зареєстрованих ВАТ). Зазначимо, що більшість емітентів в Україні

використовували емісію фінансових інструментів не з метою залучення інвестицій, а для формального перетворення державної форми власності на приватну, що призвело до обертання великої кількості неліквідних цінних паперів. Доводиться констатувати, що в цей час інвестиції капіталу в акції акціонерних товариств багатьох галузей промисловості не забезпечують ані зростання капіталу інвесторам, ані ліквідності акцій. Проблема полягає в тому, що українські підприємства не стали привабливими об'єктами для національних та іноземних інвесторів. Низькі показники рентабельності інвестицій у цінні папери в реальних секторах економіки призвели до стагнації ринку цінних паперів, невисока рентабельність капіталовкладень у цінні папери українських корпорацій – одна з причин відтоку капіталу з ринку цінних паперів, оскільки існують більш рентабельні і менш ризиковані сфери капіталовкладень. [6]

Одним із найбільш актуальних підходів дослідження інвестиційних процесів є комплексний регіональний підхід до вивчення фондового ринку та його аналіз. Це дозволяє охопити широке коло чинників, які впливають на активізацію та ефективність інвестиційної діяльності, а також конкретизувати фінансово-економічний аналіз діяльності учасників фондового ринку.

Проблеми оптимізації регіональної структури економіки та активізації інвестиційної діяльності безпосередньо пов'язані з науковими та практичними завданнями (Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку) ДКЦПФР, (Фонду державного майна України) ФДМУ та інших державних установ, а саме, з Програмою розвитку фондового ринку України на 2001-2005 роки [11] та Програмою розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки [12,13], затверджених постановами Кабінету Міністрів України.

Фондовому ринку та проблемам, пов'язаним з його функціонуванням та інвестуванням присвячена значна кількість наукових робіт та публікацій. Проводячи аналіз матеріалів, опублікованих останнім часом з окремих питань, викладених у статті, слід зазначити, що деякі автори започаткували розв'язання даних проблем. А саме, в роботі Проценко Т.О. [14] розкриваються шляхи

активізації виробництва та поліпшення інвестиційного клімату в Україні, в статті Плахтій М. [9] визначена система факторів, які суттєво впливають на особливості формування місцевих інвестиційних ринків у регіонах України, у статті Євсеєнко О. [4] наведена класифіційна оцінка адміністративно-територіального розподілу країни у розрізі основних показників розвитку фондового ринку. У статті Казакова А.[6] визначено проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України, а в статті Денисенко М. [3] розглянута державна політика розбудови фондового ринку. У той же час найбільш невирішеним питанням є проблема підвищення привабливості фондового ринку для портфельних інвесторів, формування ефективних механізмів залучення фінансових ресурсів іноземних та вітчизняних інвесторів та їх спрямування через механізм фондового ринку в реальний сектор економіки з метою забезпечення макроекономічного зростання України.

II. Постановка задачі.

Ціллю статті є теоретичне обґрунтування проблем фондового ринку та підвищення його привабливості для інвесторів, формування ефективних механізмів залучення фінансових ресурсів інвесторів для спрямування їх в реальний сектор економіки.

В процесі дослідження використано системний підхід для обґрунтування принципів та проблем фондового ринку та підвищення його привабливості для інвесторів.

III. Результати.

Сучасний фондовий ринок України являє собою складну у функціональному та інституціональному аспектах систему, яка, з одного боку, має ринкові механізми саморозвитку і самоорганізації, а з іншого - є об'єктом досить жорсткого державного регулювання. Це обумовлено тим, що в режимі свого нормального функціонування фондовий ринок позитивно впливає на економіку будь-якої країни, а в періоди відхилень від такого режиму відчувається негативний вплив не тільки на економічні, але й на соціальні процеси.

Сьогодні український ринок цінних паперів не виконує тих функцій, які він повинен виконувати в економіці, разом з тим він має серйозний потенціал розвитку, і в першу чергу в галузі фінансування українських компаній.

Метою розвитку та функціонування фондового ринку в Україні має стати залучення інвестиційних ресурсів (як вітчизняних, так і іноземних) для спрямування їх на відновлення та забезпечення зростання виробництва.

Для того, щоб фондовий ринок України став ефективним механізмом обороту цінних паперів, сприяв економічному розвитку та забезпечував належні умови для інвестицій та надійний захист інвесторів, його створення та подальше функціонування повинно будуватися на таких принципах:

соціальна справедливість – забезпечення створення рівних можливостей та спрощення умов доступу інвесторів та позичальників на ринок фінансових ресурсів, недопущення монопольних проявів дискримінації прав та свобод суб'єктів ринку цінних паперів;

надійність захисту інвесторів – створення необхідних умов (соціально-політичних, економічних, правових) для реалізації інтересів суб'єктів фондового ринку та забезпечення захисту їх майнових прав;

регулюємість – створення гнучкої та ефективної системи регулювання фондового ринку;

контролюємість – створення надійно діючого механізму обліку та контролю, попередження та профілактики зловживань та злочинності на ринку цінних паперів;

ефективність – максимальна реалізація потенційних можливостей фондового ринку відносно мобілізації та розміщення фінансових ресурсів в перспективні сфери національної економіки, яка буде сприяти забезпеченню її прогресу та задоволенню життєвих потреб населення;

правова упорядкованість – створення розвинутої правової інфраструктури забезпечення діяльності фондового ринку, який чітко регламентує правила поведінки та взаємовідносин його суб'єктів;

прозорість, відкритість – забезпечення надання інвесторам повної та доступної інформації, яка стосується умов випуску та обороту на ринку цінних паперів, прилюдності фінансово-господарської діяльності емітентів, усунення проявів дискримінації суб'єктів фондового ринку;

конкурентність – забезпечення необхідної свободи підприємницької діяльності інвесторів, емітентів та ринкових посередників, створення умов для змагань за найбільш вигідне залучення вільних фінансових коштів та встановлення монопольних цін на послуги фінансових посередників при умовах контролю дотримання правил добросовісної конкуренції учасниками фондового ринку;

цілісність ринку - забезпечується функціонуванням єдиної біржової системи, яка діє під егідою Національної фондової біржі, систем Національного депозитарію та клірингу (розрахунків) за цінними паперами. Принцип цілісності потребує впровадження єдиних основних правил відносно ціноутворення на ринку цінних паперів по всій території України;

першочергова реалізація загальнонаціональних інтересів та забезпечення гарантій та безпеки інвестиційної діяльності в економіці України.

Державна політика останніх років в цілому не сприяла розвитку ринку цінних паперів та його використанню в якості механізму перетворення збережень в інвестиції та перерозподілу інвестицій в найбільш перспективні сектори економіки. Роль ринку цінних паперів, як і фінансового ринку в цілому, в програмних документах останніх років недооцінювалась, а потенціал ринку цінних паперів в фінансуванні реального сектору занижувався, ігнорувалась і задача розвитку фондового ринку в регіонах.

Вирішення проблемних питань, які постали перед фондовим ринком і перешкоджають вітчизняному ринку цінних паперів сприяти надходженню інвестицій до реального сектора економіки, дасть змогу досягти поставленої мети. Серед таких проблемних питань слід виділити:

розширення співробітництва з міжнародними організаціями з питань захисту прав інвесторів на фондовому ринку та створення ефективної системи захисту прав та інтересів інвесторів – як вітчизняних, так і іноземних;

активізація роботи щодо залучення до інвестування коштів населення і суб'єктів господарювання, сприяння виваженій депозитній політиці;

розбудова сучасної надійної системи виконання угод з цінними паперами та обліку права власності на цінні папери, розбудова Національної депозитарної системи;

розвиток фінансових інструментів з метою залучення внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування;

забезпечення діяльності інститутів спільного інвестування шляхом створення відповідної нормативно-правової бази та прозорих механізмів переходу прав власності;

розбудова ефективної системи біржової торгівлі, яка має визначати ринкову вартість цінних паперів вітчизняних емітентів;

гармонізація політики держави на фондовому ринку з грошово-кредитною, валютною і бюджетно-податковою політиками з метою розвитку фондового ринку України. [8,15]

Для вирішення проблем, зазначених вище було прийнято ряд законодавчих актів, що створили передумови для реалізації визначених пріоритетів розвитку України. Було прийнято ряд законів України та Указів президента щодо створення спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та створення спеціальних економічних зон у різних регіонах України.

За даними Національного банку України, за останні три роки Україна досягла певних позитивних зрушень в економічному розвитку. Валовий внутрішній продукт за період 2001-2003 року збільшився на 23,8%, промислове виробництво – на 35%, виробництво товарів народного споживання – на 46,5%. Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) збільшились порівняно з

2001 роком в 1,5 рази та склали 51 млрд. грн. [5], що свідчить про розвиток вітчизняної економіки.

Позитивна робота промисловості та подальший приріст обсягів виробництва залежить від підприємств акціонерної форми власності. Такі підприємства є основними постачальниками фінансових інструментів (акцій, облігацій) на ринок цінних паперів України. Більшість з таких підприємств страждає від нестачі вільних фінансових ресурсів для розширення обсягів виробництва та технічного переозброєння. Основними джерелами інвестицій для їхнього розвитку є лише власні кошти.

Сучасний зважений аналіз ситуації дозволить дати відповідь на запитання, чому не отримали подальшого розвитку ті позитивні тенденції, що намітилися в період розвитку українського фондового ринку. Слід зазначити, що практично всі інвестори, які були готові розмістити свої капітали в пропоновані на фондовому ринку акції підприємств стратегічних галузей промисловості, за своєю суттю не були портфельними, тобто не мали на меті формування й оптимізацію своїх інвестиційних портфелів за рахунок ефективного розміщення вільних фінансових ресурсів на фондовому ринку з метою отримання прибутку у вигляді дивідендів чи очікуваного зростання курсової вартості цінних паперів. Ці інвестори, насамперед, мали на меті придбання контрольних пакетів акцій підприємств, що виставлялися до продажу, з метою здійснення управління ними. Виходячи з цього, інтерес до акцій даних підприємств із боку потенційних інвесторів згас, як тільки ці підприємства одержали нових власників, що володіють контрольними пакетами. Отже стає зрозумілим той очевидний факт, що в міру придбання найбільших підприємств стратегічних галузей народногосподарського комплексу новими власниками спостерігалася тенденція поступового (чи повного) падіння інтересу до даних цінних паперів з боку потенційних інвесторів. [7]

Сьогодні в Україні з'явився шанс формування ринку цінних паперів, який би направив кошти фінансового ринку в реальний сектор економіки.

Фондовий ринок має великий потенціал та можливості для забезпечення інвестиційними ресурсами вітчизняні підприємства. Він здатен акумулювати вільні кошти та перерозподіляти їх від неефективних до ефективних галузей економіки, забезпечуючи при цьому їх спрямування на відновлення та подальше зростання виробництва.

Якщо говорити про сучасні події на фондовому ринку України, то в цілому можна констатувати принаймні кількісне його зростання. Так, за даними, наведеними Казаковим А. в статті „Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України” [6] в останні три роки спостерігається стабільна тенденція до зростання обсягів емісії цінних паперів в Україні (від 31,68 млрд.грн. на 01.01.00 до 86,79 млрд.грн. на 01.01.03).

Як у попередні роки, провідну позицію на фондовому ринку України серед фінансових інструментів за обсягами випуску (емісії) займають акції, динаміка випуску яких є наступною: від 11,26 млрд. грн на 01.01.98 до 81,23 млрд.грн. на 01.01.03.

Фондовий ринок може стати складовою частиною світового ринку фінансових ресурсів, надаючи іноземним інвесторам надійний механізм для здійснення портфельних інвестицій в економіку України.

IV. Висновки.

Наукова новизна досліджень проведених у статті полягає в подальшому розвитку шляхів підвищення привабливості фондового ринку для інвесторів та формування ефективних механізмів залучення фінансових ресурсів інвесторів.

Теоретичне значення дослідження полягає у формулюванні принципів та проблем фондового ринку.

Практичне значення полягає у знаходженні шляхів вирішення проблем фондового ринку.

Для подальшого розвитку фондового ринку України та підвищення його привабливості для інвесторів необхідно:

встановлення жорсткої процедури допуску цінних паперів іноземних емітентів на національний фондовий ринок, яка б забезпечувала захист

внутрішнього інвестора. Для захисту інвесторів під час здійснення операцій з іноземними цінними паперами необхідно розвивати контакти та співпрацю з іноземними регулюючими та котролюючими органами з цінних паперів.

проведення активної державної політики, направленої на становлення ефективного ринку цінних паперів, який би був якісним інвестиційним механізмом.

Потрібно розробляти та реалізовувати нову концепцію розвитку ринку цінних паперів, яка передбачає наступне:

залучення всіх груп інвесторів;

активну політику держави, направлену на розвиток ринку цінних паперів (введення підприємств на фондовий ринок, створення ринку комерційних паперів, введення для широкої групи підприємств обов'язкових біржових котировок, зниження для емітентів витрат, пов'язаних з виходом на ринок цінних паперів) і т.д.

Україна повинна розвивати свій ринок цінних паперів у відповідності до правил, прийнятих у всьому світі, враховуючи негативний та використовуючи успішний світовий досвід.

Для створення сприятливих умов для внутрішнього інвестора та укріплення вітчизняного ринку цінних паперів необхідно перейти до активного залучення також і внутрішніх інвесторів. Необхідно постійно покращувати імідж України в очах іноземних інвесторів, знижувати рівень ризиків, пов'язаних з вітчизняною економікою.

В подібних умовах слід допустити на український ринок цінні папери іноземних емітентів.

Основною метою розвитку ринку цінних паперів України повинно стати його перетворення в високоефективний механізм перерозподілу фінансових ресурсів, який сприяє суттєвому збільшенню інвестицій в українську економіку та зниженню вартості інвестиційних ресурсів.

Для цього потрібно покращити кількісні та якісні параметри ринку цінних паперів, а саме:

збільшити ємкість українського ринку цінних паперів. Збільшення ємкості ринку означає ріст його стабільності та захищеності від несприятливих зовнішніх впливів;

збільшити долю первинного ринку за рахунок активізації емісійної діяльності українських компаній;

знизити витрати інвесторів та емітентів з виходу на ринок та зробити для них присутність на ринку більш рентабельною. Для інвесторів це означає підвищення доходності та надійності операцій, а для емітентів – більш ефективне та вигідне залучення інвестицій;

створити сприятливі передумови для виходу на ринок цінних паперів виробничих компаній.

Підсумовуючи викладений в статті матеріал, слід зазначити, що інститути спільного інвестування та ринок цінних паперів мають стати потужним механізмом залучення інвестиційних ресурсів в економіку України та забезпечити захист інвесторів, а також поліпшенню інвестиційного клімату в державі має сприяти Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки.

Економічне зростання України певною мірою залежить від зусиль держави та професійних учасників, спрямованих на концентрацію фінансового ринку в країні, та від здатності мобілізувати фінансові ресурси з метою інвестування в реальний сектор економіки.

Література.

1. Закон України "Про цінні папери та фондову біржу" // Відомості Верховної Ради України. - 1991 р. - N 38. - Ст. 1069-1083.

2. Денисенко М., Кабанов В., Ковтун І., Недбайло О. Державна політика розбудови фондового ринку // Ринок цінних паперів України. - 2003. - №1-2. – С. 3 - 8.

3. Євсеєнко О. Статистичний моніторинг регіональної сегментації фондового ринку України // Ринок цінних паперів України. - 2003. - №11-12. – С. 3 - 7.

4. Інформація WEB – сайтів ДКЦПФР, Національного банку України.
5. Казаков А. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку // Ринок цінних паперів України. – 2003. - №11-12. – С.15 – 22.
6. Кравченко Е.А., Запорожан Д.В. Тенденції розвитку фондового ринку // вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2001. - №1. – С.172-175.
8. Москвін С. Пріоритети інвестиційної політики держави щодо розвитку фондового ринку України // Ринок цінних паперів України. – 2002. - №11-12. – С.5 – 8.
9. Плахтій М. Засади дослідження стійкості інвестиційних процесів у регіоні // Ринок цінних паперів України. – 2003. - №7-8. – С.19-22.
10. Програма діяльності Кабінету Міністрів України. Проект / УК, 12 червня, 2002р., №106.
11. Програма розвитку фондового ринку України на 2001-2005 роки. Стратегічна група з питань розвитку фондового ринку України. Київ. 13.12.2000р.
12. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001р. № 1801.
13. Про схвалення плану заходів щодо виконання Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2002р. № 440-р.
14. Проценко Т.О. Державне управління іноземними інвестиціями в регіонах України // Статистика України. – 2001. - №4. – С.6-9.
15. Тарасенко О. Роль та місце ринку цінних паперів у забезпеченні інвестиційної складової розвитку економіки // Ринок цінних паперів України. – 2004. - №5-6. – С.49 – 54.